

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH—ET STUDIE I KØNSFORSKNING

AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

Indledning

Artiklen har til hensigt at undersøge om det, ud fra de arkæologiske materielle levn i tre udvalgte huse i Olynth er muligt, at give et billede af, hvordan en græsk families sociale relationer kunne have set ud. Samtidig vil jeg også vurdere på om kvinder og mænd har opholdt sig i bestemte dele af det græske oikos, hvilket antydes af to antikke litterære kilder.

Artiklens hovedvægt vil ligge på at dokumentere kvindernes sfære i husene. Jeg vil indlede med lidt overordnet teori omkring genderbegrebet, efterfulgt af, hvordan huset skaber rammen om de sociale relationer mellem mænd og kvinder. Derudover vil jeg se på hvilket syn samfundet har haft på kvinder og hvilke dokumentationer vi har om deres gøremål, i den klassiske periode. Disse afsnit efterfølges af, en gennemgang af de tre huse og de materielle levn, for til sidst at afslutte med en konklusion.

Der er bevaret to antikke litterære kilder, der forholder sig til indretningen af et oikos. En af dem forklarer blandt andet, at kvinderne har holdt til på husenes første etage. Denne påstand kan ikke undersøges, idet de fleste græske huse fra antikken ikke har en bevaret første eller anden etage. Artiklen vil derfor med udgangspunkt i de materielle levn forsøge at dokumentere, hvor kvinderne har befundet sig i stueetagen. Har de været begrænset til et bestemt område i oikos, i form af et gynaikonitis, hvor de ikke kommer i kontakt med fremmede, eller har de haft mulighed for at bevæge sig frit rundt i hjemmet?

David Robertson og J. Walter Graham, samt deres hold af arkæologer, har gennem fire kampanjer udgravet mere end 100 huse i Olynth, i perioden 1928-1938 (Robinson 1946: vii). De tre pastashuse, der danner udgangspunkt for analysen, er opført på det nordlige plateau. De er valgt på baggrund af, hvor meget de materielle levn har kunnet påvise kvindelig aktivitet og dermed give et billede af, hvor kvinderne har opholdt sig i huset. Husene, på Olynths nordlige plateau, giver det bedste øjebliksbillede af husenes indretning og brug, idet husene ser ud til at være efterladt i hast. Det nordlige område omtales som et anoikismos, hvilket for Olynth vil sige, at indbyggerne har flyttet deres huse fra den oprindelige placering, på det sydlige plateau, til det nordlige plateau.

Artiklen giver kun et overordnet billede af, hvor kvinderne kunne have opholdt sig i huset, idet man bør have in mente, at byen blev ødelagt af Philip II af Makedonien i 348 f. Kr., for derefter at blive udsat for plyndringer af bl.a. makedonske soldater. Mange værdifulde genstande, der kunne give yderligere informationer om livet indenfor husets mure, kan være blevet fjernet eller måske endda flyttet rundt. Dette kunne være sket i forbindelse med, at nogle af indbyggerne er vendt tilbage til Olynth, for at genoptage

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

hverdagen efter ødelæggelsen af byen. Ligeledes kan placeringen af de arkæologiske genstande afspejle den årstid hvor husene er blevet forladt, og nogle rum kan desuden have ændret funktion over tid.

Baggrunden for genderbegrebet

Ordet "gender" kan føres tilbage til det latinske ord genus, der betyder køn. I modsætning til ordet "sex", der går mere på det biologiske mandlige og kvindelige køn, oversættes "gender" bedst, som kønsforskning i den danske terminologi. I den sammenhæng bør "gender" således betragtes, som en konstrueret social struktur, der forsøger at anskueliggøre for os, hvordan mænd og kvinder interagerer i nutiden, og hvordan de kunne have interageret i fortiden. Denne form for adfærd er tillært ud fra den pågældende kulturs normer, og den er ikke statisk, men varierer fra kultur til kultur (Nelson 1997:15).

Interessen for kønsforskning tog til i 1960'erne, og den var inspireret af feminismens anden fase. I bund og grund handlede det om at gøre kvinderne mere synlige i samfundet. Man ønskede at fremhæve kvindelige forskeres potentiale og kræve, at de fik de samme rettigheder, som mændene allerede havde opnået, både indenfor arkæologien, men også indenfor andre fagområder. Inden for arkæologien kan man se kønsforskningens påvirkning fra 1970'erne, idet fokus blev drejet over på kvindernes verden. Man begyndte at stille spørgsmål omkring kvindernes rolle i fortiden. De måtte have haft en funktion og have aktivt deltaget i den historiske proces på lige fod med mændene. Problemet var, at forskningen på dette område hovedsageligt havde fokuseret på mændenes verden, og hvad de havde bidraget med i udviklingen af fortiden (Sørensen 2000:17).

I den første fase interesserede man sig for kvindens status, hvilket medførte en øget iagttagelse af, hvor kvinden befandt sig i samfundet. Feminister og arkæologer inden for kønsforskningen konstaterede, at de historiske og etnografiske kilder ofte var farvede, idet de var præget af at videregive et bestemt indtryk af, hvordan kønssystemet i de ældre samfund fungerede. Først i løbet af 1980'erne og 1990'erne, blev gender studies anerkendt som en del af forståelsen af fortiden, og derfor benyttet som et analyseområde. Gender studies blev derfor fra dette tidspunkt betragtet, som et muligt redskab til at påvirke kulturen (Sørensen 2000:19).

Hvordan danner huset ramme om de sociale relationer mellem mænd og kvinder?

I arkæologien, bliver den rumlige organisation benyttet til at definere grænser, i form af boplads og til at fortolke en række forskellige aktiviteter. Huset kan betragtes som en lokalitet, hvor mennesker opholder sig i længere tid. Det fysiske rum påvirker således den måde vi har organiseret os på, vores adfærd, og

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

hvordan vi vælger at udføre vores handlinger i bestemte sammenhænge. Det fysiske rum bekræfter os desuden i, at vi hører til i et bestemt samfund og i en bestemt social gruppe (Sørensen 2000:145-146). I mange forhistoriske kulturer har huset haft en central betydning. Nordtysklands sene bronzealder og Lausitz kulturen i Polen, har efterladt urner formet som huse. De skulle, i metaforisk forstand, symbolisere et hjem, hvor den afdødes sjæl kunne finde fred (Sørensen 2000:156). Andre kulturer, som eksempelvis den etruskiske, har ligeledes været inspireret af og benyttet huset, som inspiration til, at udforme indretningen i deres grave. De enkelte rum i gravene afslører, at etruskerne har benyttet forskellige elementer, hentet fra husarkitekturen, i form af døre, lofter og møbler (Prayton 1986:181).

På samme måde, som en boplads kan forstås som en afgrænsning af et fysisk område, danner huset tilsvarende en ramme om hjemmets aktiviteter i vores indre fysiske verden og skaber dermed modvægt til den ydre fysiske verden.

Formodningerne om, hvordan det oprindelige græske hus har fungeret, påvirker således den måde vi rekonstruerer det pågældende områdes sociale og økonomiske historie. Denne formodning indvirker på vores fortolkning af kunst og den overleverede litteratur (Nevett 1999:4).

Vores viden om det græske oikos, og hvordan husholdningen har fungeret er ret begrænset på trods af, at der er fundet relativt mange beviser, af forskellig art, fra huse rundt om i den græske verden. Den græske familie har omfattet mand, kone, børn og kunne være udvidet med flere generationer, der alle boede under samme tag. Udover den nære familie kunne ejeren have lejere, venner og eventuelt slaver boende. Det græske oikos bør derfor opfattes, som en form for partnerskab mellem mand og hustru. Kvinderne har været henvist til at opholde sig i hjemmet, imens mændene kunne bevæge sig ud i samfundet og deltage i bystatens politiske liv. Derved blev mændene et bindeled imellem det private (oikos) og det offentlige rum (polis) (Nevett 1999:13).

Kun få antikke litterære kilder, hovedsageligt athenske forfattere, som Xenofon og Lysias, har refereret til det græske oikos' brug og indretning. Kun få kilder benytter sig af det græske hus som emne og dette kan skyldes, at folk i almindelighed vidste hvordan husene var indrettet og fungerede, og derfor ikke havde behov for at forklare det for andre.

Lysias oplyser om oikos:

"my dwelling is on two floors, the upper being equal in space to the lower, with the women's quarters (the gunaikonitis) above and the men's (the andronitis) below. When the child was born to us, its mother suckled it; and in order, each time that it had to be washed, she might avoid the risk of descending by the stairs, I use to live above, and the women below"(Lys I 9-10, 1988)

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

Xenofon giver, gennem en samtale mellem Ischomachus og Sokrates, en længere forklaring i sin bog om indretningen af oikos:

"the room are designed simply with the object of providing as convenient receptacles as possible for the things that are to fill them, and thus each room invited just what was suited to it. Thus the store-room by the security of its position called for the most valuable blankets and utensils, the dry covered rooms for the corn, the cools one for the wine, the well-lit for those works of art and vessels that need light. I showed her (my wife) decorated living rooms (diatiteria) for the family, that are cool in summer and warm in winter. I showed her that the whole house fronts south, so that it was obvious that it is sunny in winter and shady in summer. I showed her the women's quarters too (the gunaikonitis) separated by a bolted door from the men's (the andronitis), so that nothing which ought not to be moved may be taken out, and that the servants may not breed without our leave. For honest servants generally prove more loyal if they have a family; but rogues, if they live in wedlock, become all the more prone of mischief" (Xen. Oec. IX 2-5).

Lysias' beskrivelse forklarer, at måden huset blev anvendt på, ikke har været fastlåst i bestemte rammer, men blev nærmere benyttet ud fra praktiske foranstaltninger. Han påpeger dog, at kvinder og mænd opholdte sig forskellige steder i huset.

Xenofon, går i sin skildring, mere i dybden med selve den praktiske indretning af huset. Han oplyser, at kvinder og mænd levede i adskilte områder, der var opdelt med en boltet dør. Desværre, kommer Xenofon ikke nærmere ind på, hvor henholdsvis gunaikonitis og andronitis har været placeret, i huset.

Vi ved fra de antikke litterære kilder, at andronitis er et sted, hvor mændene har kunnet trække sig tilbage med deres mandlige gæster og afholde symposier. Det har været husets finest dekorerede rum og det har været udstyret med de dyreste møbler (Pomeroy 1997:30). Mændene kunne derved synliggøre den vigtige rolle, som de spillede i både det offentlige rum såvel, som i det private.

Idet den generelle betragtning har været, at anse husene i det antikke Grækenland, som kvindens domæne, er det mere usikkert hvad det græske ord gynaikonitis præcist dækker over. Det kan ikke opfattes, som en diametral modsætning til et andron, idet manden i huset og unge drenge kunne få lov til at færdes i et gynaikonitis (Pomeroy 1997:31). Efter sigende skulle kvinderne have holdt til i de fjerneste rum, væk fra gaden og husets offentlige områder. På første sal, ville kvinderne kunne leve et isoleret liv sammen med deres slavinder og dermed undgå fremmedes blikke (Pomeroy 1975:80). Husets kvinder og slavinder ejede et område, hvor de kunne opholde sig, når de producerede tekstiler eller skulle sove. Tekstilproduktionen kunne eventuelt flyttes til gården, i de varme perioder (Pomeroy 1997:30). Denne ideelle opfattel-

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

se af hvordan et græsk hus kunne være indrettet og anvendt af beboerne, bygger hovedsageligt på de tidligere nævnte antikke litterære kilder.

Problemet med de antikke litterære kilder er, at de er baseret på de mere velstillede athenske borgers levevis. Dette kan skabe vanskeligheder i forhold til, at undersøge og sammenligne levestandarderne i andre byer med Athen. Et andet problem er, at kilderne udelukkende er skrevet af mænd. Det betyder, at vi kun får mændenes opfattelse af kvindens liv og færden, derimod mangler kvindernes egne angivelser af hvor de har opholdt sig i huset, og hvad de har beskæftiget sig med til hverdag.

Samfundets syn på kvinderne i den klassiske periode.

I den klassiske periode var kvinder og slaver udelukket fra, at deltage i det politiske liv. De love, der har ligget til grund for kvindernes og mændenes forskellige muligheder i samfundet, kan spores tilbage til begyndelsen af det 7. årh. f.Kr., hvor den græske bystat grundlægges og skal forsøge at skabe en identitet.

I "the dark Age" kunne kvinderne stadig nyde en vis form for bevægelsesfrihed og de havde mulighed for at deltage i flere aspekter af det sociale liv, men ikke i det politiske. Mod slutningen af det 7. årh. f.Kr. nedfældede den athenske statsmand Drakon love, der skulle stoppe slægtsfejder blandt familier og han indførte forskellige straffemetoder for utroskab (Cantarella 1987:39-41).

I den klassiske periode i Athen ser det ud til, at kvinden næsten er totalt udelukket fra det offentlige liv, med undtagelse af enkelte kultaktiviteter, som hun har fået tilladelse til at deltage i. Kvinden har, som nævnt tidligere, ingen indflydelse på det politiske liv, da hun er udelukket fra at stemme ved forsamlinger og være til stede i retten (Nevett 1999:15). Hun må ikke længere vise sig, side om side, med mændene i visse "ydre" gøremål eller kende personer, der ikke har tilhørt familien. Hun er forvist til hjemmet, nærmere betegnet området "gynaecaeum" (Cantarella 1987:40), derfor må hendes hovedaktivitet have foregået i hjemmet. "Denne antagelse forstærkes ved udtryk i skuespil, et eksempel på dette er Euripides' "Troades", hvor Andromache fortæller, at hun er nødt til at blive hjemme af frygt for den onde sladder, hvis hun forlader huset" (Nevett 1999:15-16).

Kvinden har dog haft en vigtig funktion i oikos. Hun skulle hjælpe med at videreføre slægten og sikre dens økonomiske og politiske fremtid, hvilket skete i form af ægteskab. Ofte blev kvinden gift med en nær slægtning, som f.eks. en fætter. Hun besad imidlertid en vis uafhængighed, idet hun i ægteskabet medbragte en medgift, der skulle give hende en form for sikkerhed. I tilfældet af, at ægteskabet gik i opløsning, tilfaldt medgiften hendes oprindelige hjem (Nevett 1999:15).

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

Kvindens beskæftigelser i hjemmet

Det bedste vidnesbyrd, for hvor kvinderne har opholdt sig i Olynths huse, ses ved gennemgangen af det arkæologiske materiale fra de enkelte rum. Den figurdekorerede keramik, de antikke litterære kilder og genstande fundet i grave, giver i den henseende, de vigtigste informationer vedrørende, hvilke handlinger kvinderne har beskæftiget sig med, i hjemmet (Hendon 2006:179). Fra de antikke litterære kilder ved vi, at kvindens kerneområde har ligget i de hjemlige omgivelser, og at hendes primære gøremål har været at holde det overordnede opsyn med husholdningen. Hun har vævet, spundet garn og lavet andre huslige gøremål foruden, at overvåge slaverne og holde styr på husets lagre (Xen. Oec. IX 14-15). Keramikken afslører endvidere, at kvinderne har passet børn og stået for madlavningen (Cahill 2000:89). Andre typiske genstande vi forbinder med kvinder er spejle, kalathos, pelike, pyxis, alabaston, plemochoe, lekythos og lebes. Derudover ved vi fra ikonografien, at kvinderne har båret smykker i form af ringe, armbånd og øreringe. Fibulaer kan imidlertid bæres af både kvinder og mænd (Nevett 1999:45).

Ud fra denne viden må vi derfor forvente, at kvinderne har opholdt sig i køkkenområdet, idet det ville være upraktisk at lave mad på første sal, hvis man skal koge vand, stege kød mm., hvilket ikke stemmer overens med teorien om, at kvinderne udelukkende har befundet sig på de øvre etager af oikos.

Olynths historie

Byen Olynth er blevet grundlagt over flere omgange, og den fordelte sig over to høje. De første tegn på bebyggelser ses på den sydlige høj og kan dateres til neolitikum.

I 432 f. Kr. forsøgte Olynth sammen med en række andre kalkidikiske byer at løsrive sig fra Athens herredømme og Det Deliske Søforbund (Cahill 2000: 34-35). Da indbyggerne forventede et angreb fra Athen flyttede de byen til områdets nordlige plateau, et såkaldt anoikismos, hvor de havde bedre forsvarsmuligheder mod et forventet angreb.

I løbet af det fjerde årh. voksede byens befolkning og dens magtposition, så den blev en trussel og modstander til Makedonien. Philip II (359-336 f. Kr) af Makedonien mente ikke, at der var plads til begge magter og ødelagde derfor Olynth, i sensommeren 348 f. Kr. (Cahill 2000:46). Nogle indbyggere er formentligt vendt tilbage til byen efter ødelæggelsen, idet der i enkelte huse er dokumenteret fund af makedonske mønter, fra tidlig hellenistisk tid (Cahill 2000:53).

Arkitekturen i Olynths huse

Byen er anlagt i et ortogonalt net, med to rækker huse. Husene har haft lerklinede mure og stået på sten-

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

fundamenter og de har desuden haft forskellige størrelser, alt efter hvor de har været opført i området. Karakteristisk for husene er deres næsten kvadratiske form, med et gennemsnitsmål på 17,2 m. De er udlagt efter to akser. Den ene akse løber øst-vest og deler huset næsten på midten.

Den anden akse inddeler husets nordlige halvdel i to dele. Foran de nordlige rum løber en korridor, der ifølge de antikke litterære kilder, kaldtes en pastas (Xen. Mem. III 8,9-10). Deraf navnet pastashuse. Pastas og gården har fungeret som de primære lyskilder i husene, og den har givet folk mulighed for at arbejde i de rum, der åbner op direkte ud til gården.

I dag er størstedelen af Olynths huse kun bevaret i form af stenfundamenter, hvilket tildels gør det svært at definere, hvor store de enkelte huse har været. I enkelte tilfælde har det også været vanskeligt, at definere indgange til de forskellige rum. Dette skyldes, at nogle huse efterfølgende er blevet lagt sammen og gamle mure er blevet revet ned og erstattet med nye mure. Enkelte huse har bevaret stenfundamentet til den nederste del af en trappe, hvilket må betyde, at nogle huse har haft en eller flere etager. Dette er ikke ensbetydende med, at de huse som ikke har bevaret et stenfundament til en trappe, udelukkende har været i et plan. Trappen kunne have været i træ og derfor ikke efterladt sig spor. Ud fra de bevarede stenfundamenter er der ikke evidens for, hvilke dele af huset den øvre etage har dækket (Nevett 1999:56).

The House of Many Colors (fig. 1)

The House of Many Colors er et af de bedre bevarede huse i Olynth og ligger i villakvarteret. Det er opført på en skåning og har indgang fra øst, ad Avenue G, via et prothyron, hvor dørene er placeret lidt tilbage i forhold til gaden.

I gårdens vestende (j) stod et alter, der muligvis har været overdækket med en baldakin. I selve gården er der fundet nogle få genstande, som f.eks. tuden af en amfora, en fin askos, syv vævevægte, forskelligt isenkram, samt nagler, der muligvis stammer fra træarbejdet.

I den sydlige ende af pastas (e) har der stået to altre. I dette området fandt man ligeledes en marmor louter og en amfora, samt yderligere fire amforaer. I den vestlige ende af pastas blev der fundet bordservice i form af en sortglaseret fisketallerken, tre sortglaserede tallerkner, en lav skål, en rødfigurs klokkekrater, en pelike i rødfigur, en skyfos, en miniaturekrater, et låg uden slip og en lekyth. I samme ende, er der desuden dokumenteret tolv jernbosser og tre jernspidser, hvor sidstnævnte genstande, kunne have siddet på et møbel. Med de mange fund i den vestlige ende af pastas, kunne man forestille sig, at familien har benyttet dette område til opbevaring.

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

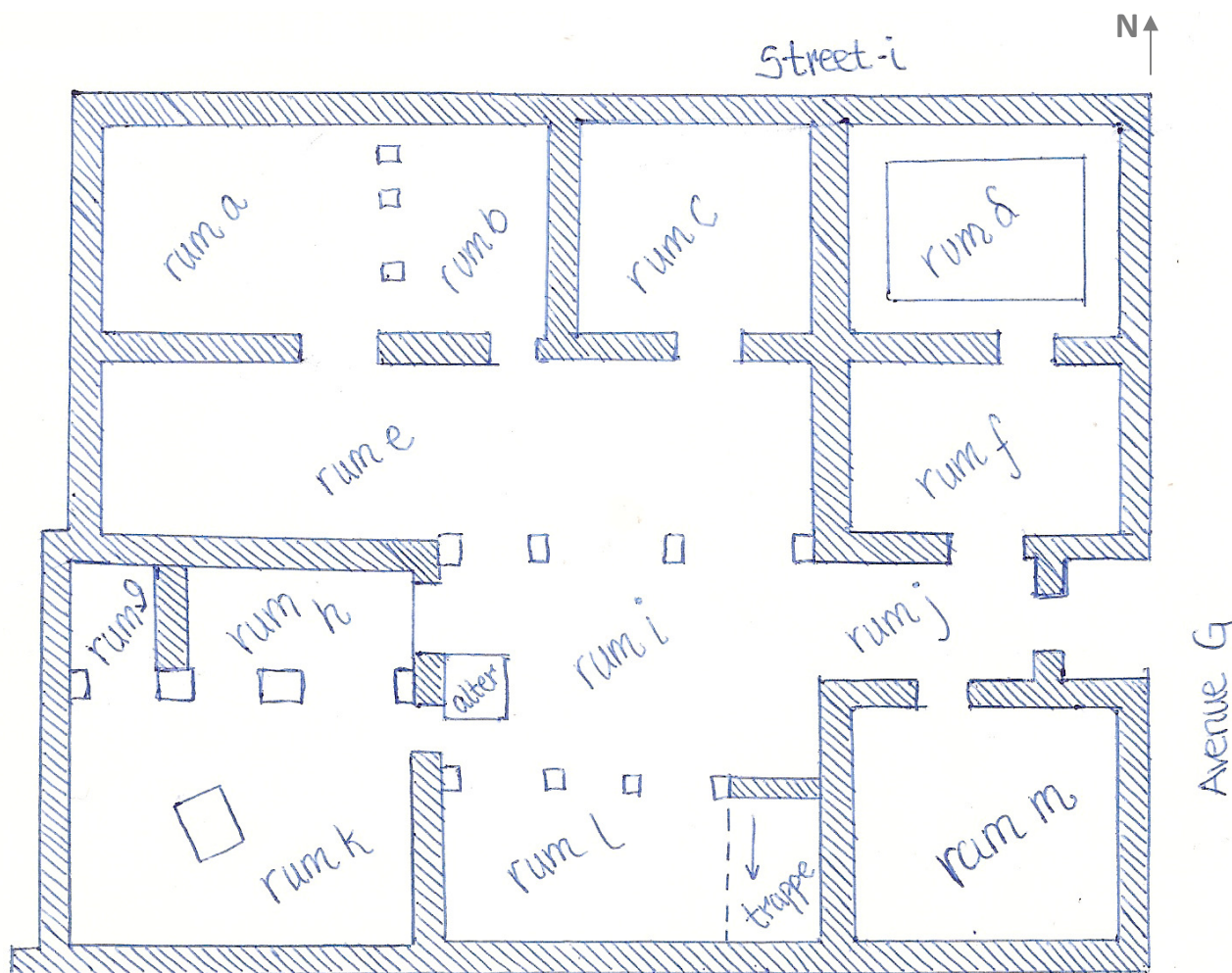

Fig. 1: Grundplan af The House of Many Colors (med inspiration fra Cahill 2002:87)

Køkkenkomplekset (k, g, h) har ligget i den sydlige del af huset. Arnen, som kun indeholdt aske, har været skævt placeret i midten af rum k. I rummets vestlige hjørne stod der tre amforaer, disse kunne have været anvendt til opbevaring af mad eller vand. Derudover indeholdt køkkenet en blyplade med lotus palmettedekoration, en væbevægt, en tallerken, tre mønter og et spydhoved. I samme rum lå en skål og to rødfigurs fragmenter, der kunne stamme fra ødelæggelsesaffald (Cahill 2000:89).

Rum h, har fungeret som skorstenskanal og efterladt spor af knoglerester fra dyr, som køer, får, geder, grise og hjorte. Derudover indeholdt rummet genstande som spid, brugt til madlavning, en del potteskår, køkkentøj, lamper og figuriner og væbevægte m.m., hvilket tyder på, at genstandene har været kasseret (Robinson 1946:200). I rummet med skorstenen lå også hele genstande som en askos, formet som en and, næsten hele tallerkner og fisketallerkner, amfora til bordet, en opbevaringsamfora, næsten intak-

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

te underkopper, et låg, en enhanket skål, en rødfigursaskos, seks næsten intakte lamper, en fibula og et spiralornament. De mange intakte genstande må betyde, at lokalet både fungerede som skorstenskanal og opbevaringsrum, idet der er fundet bronzegenstande som bosser, spyd, metalstropper eller bånd, der kunne have holdt hylde (Cahill 2000:90).

I rum g er der fundet fragmenter af et badekar, som må have stået ovenpå jorden, idet det ikke har efterladt spor i jordoverfladen. Derudover indeholdt rummet også to møllesten til kornmaling, en lampe, fire vævevægte, en olpe, en pelike, en tallerken og et hoved fra en kvindelig terrakottafigurine (Robinson XII 1946:199). Disse genstande kunne ligeledes være tegn på kvindelig tilstedeværelse, idet kvinderne både har beskæftiget sig med madlavning og vævning.

I husets nordvestlige hjørne, har rum a og b været adskilt med en skillevæg med søjler. Rum a har tilsyneladende været overdækket med et tegltag, hvorimod rum b har været et åbent område, og det har eventuelt fungeret som en lysskakt, der skulle kompensere for det minimale lys beboerne har kunnet få fra pastas og gård (Cahill 2000:91).

Rum a indeholdt 41 vævevægte (antallet passer til en vægt), en epinetron og en svingskive, samt en del genstande, der er blevet brugt til at lave vægmalerier. Der er ligeledes fundet bordservice i form af fisketallerkner i rødfigur, to tallerkner, to hydriai, en pelike, en lekanis, 12 miniaturekopper, seks tallerkner og en guttus m.m. De fleste af vaseformerne kan forbindes med kvinder. Derudover indeholdt rummet et terrakottahoved og et kvindeprotom. I rum b lå yderligere 34 vævevægte, en olpe, en skål, en lampe, et saltkar, samt to vaser uden slip (Cahill 2000:92-93).

De to rum viser en stærk koncentration af kvindelig aktivitet. Rum a kunne eventuel forbindes med en form for rituel handling, på baggrund af de fundne miniaturekopper og kvindehoveder. Det store antal af bordservice henleder tanken på, at det rituelle måltid er blevet indtaget her. En anden mulighed er, at rødfigurskeramikken hovedsageligt er blevet anvendt ved særlige festivaler, og derfor er blevet opbevaret her, imens hverdagsservicet er forbeholdt til brug i pastas (Cahill 2000:93).

Rum c har været udsmykket med fine vægdekorationer, men indeholdt kun få blandede genstande i form af isenkram, nogle få mønter, bronzefragmenter og en rand fra en pithos. Det er usikkert, hvilken funktion rummet har haft, men man kunne forestille sig en social funktion, i stil med et andron eller et soveværelse. Samlebassinet i det sydøstlige hjørne kunne referere til, at rummet er blevet rengjort regelmæssigt, fremfor at være brugt til lager (Cahill 2000:93). Dette er dog ikke muligt at vurdere, ud fra de få bevarede genstande.

Andron og anterum lå lige nord for husets indgang. I andron er der fundet to spydspidser af jern,

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

mens anterummet indeholdt en fisketallerken, to tallerkner og fragmenter fra et krater. De 16 jernbosser, der også er fundet i anterummet, kunne udgøre en del af f.eks. en hylde eller et skab. Ud fra de fundne genstande dette rum have været anvendt til opbevaring af effekter, som har været brugt i forbindelse med et symposium, hvilket understreges af fundet af kraterfragmenter. De manglende genstande som skåle til selve symposiet, kunne have været af metal og derfor være fjernet eksempelvis under plyndring o. lign (Cahill 2000:93-94).

Exedraen (I), i den sydlige del af huset, har kun efterladt få fragmenter som rester af en stor cisterne. Her findes også den nederste sten til en trappe, hvilket må tilkendegive, at huset har haft en første etage (Cahill 2000:94).

Rum m kunne have fungeret som et opbevaringsrum, et såkaldt *pitheon*, idet der er fundet fire store pithoi, en tolkning, som ville passe godt ind i Xenofons beskrivelse af, at nogle genstande skulle opbevares køligt i huset.

Kort opsummering: De områder, der viser tegn på kvindelig aktivitet er gården (vævevægte), pastas (genstande brugt til madlavning), køkkenkomplekset (vævevægt), rum a og b (vævevægte, epinetron og evt. genstande til rituellet måltid). Ud fra de fundne genstande kan det dokumenteres, at kvinderne har færdes både i den sydlige og nordlige del af huset.

House A v 9 (fig. 2)

Som det fremgår af grundplanen har oikos en indskrænket pastas, idet der er tilføjet et ekstra rum og det ser ud til, at huset har haft indgange mod henholdsvis syd og øst.

Der er fundet nitten vævevægte i gårdens overdækkede område (i), i den sydlige ende. Der er desuden fundet et redskab med spidse ender, der måske kunne udgøre et værktøj til en væv, samt nogle få blandede fund (Cahill 2000:118).

I yderligere tre rum er der dokumenteret fund af vævevægte. I rum h lå der 22 vægte samt en vægt af bronze. I pastas (e) lå 24 vævevægte, mens rum j indeholdt 18 (Cahill 2000:119). Alle rummene har haft en åbning ud til gården, hvorfra kvinderne har fået lys til deres arbejde.

Rum e har udgjort den oprindelige pastas og fungeret som et veloplyst område, der dannede ramme for mange aktiviteter. I midten af pastas blev der fundet den nederste del af en slibesten, syv vaser, et bronze dørhåndtag, fem glasøjenperler, et knoglesmykke, et bronzehåndinstrument i form af en pincet (de kunne have været opbevaret i en kasse), to fødder til bronzekar, seks øjenperler, et bronzestempel, en

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

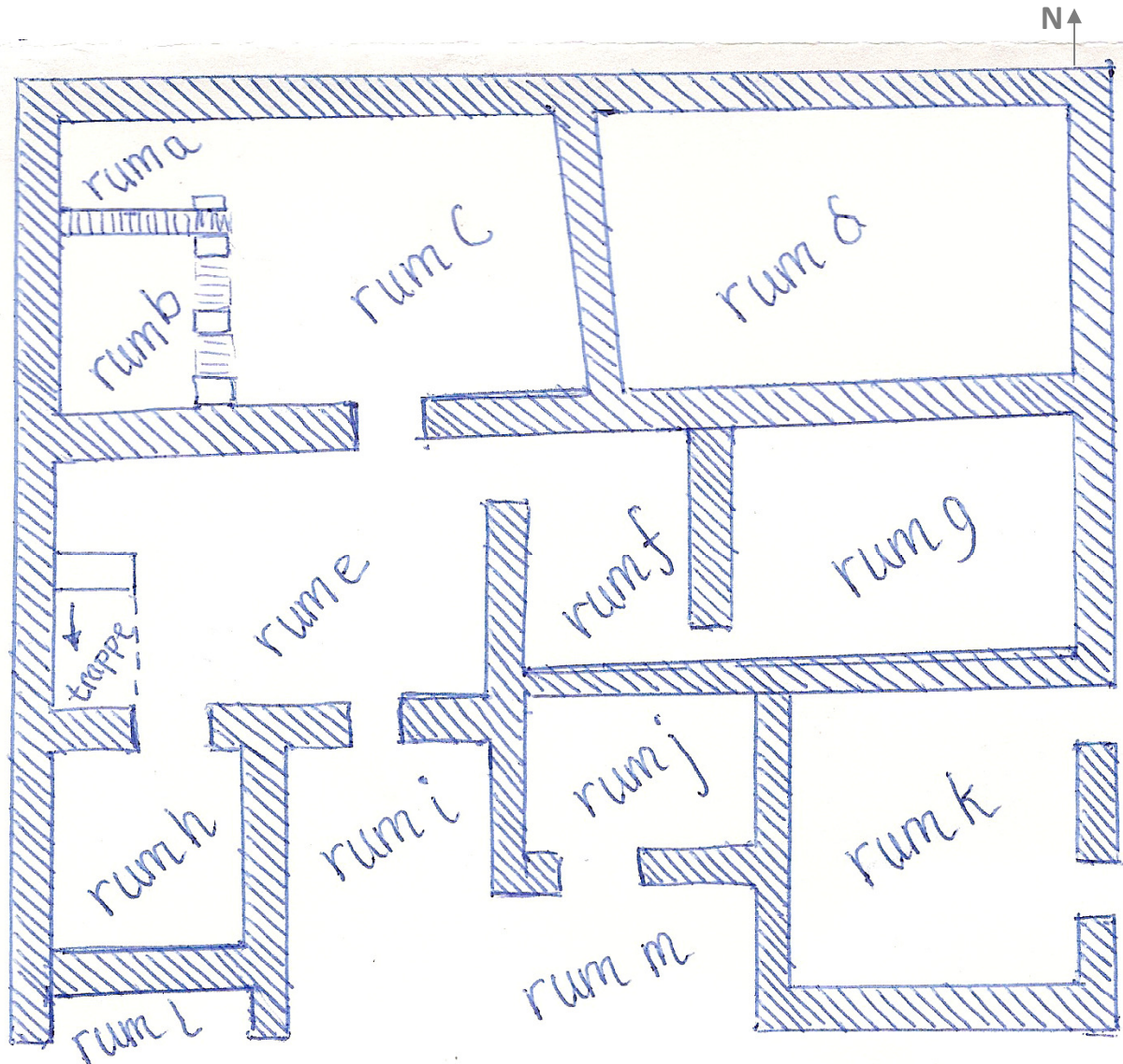

Fig. 2: Grundplan af House A v 9 (med inspiration fra Cahill 2002:114)

kalyx samt en lampe. I det sydøstlige hjørne af pastas blev der desuden fundet en stor stenmorter og en terrakotta louter (Cahill 2000:119). I forhold til de fundne genstande ser det ud til, at pastas har fungeret som basis for aktiviteter som vævning, kornproduktion og opbevaring.

Køkkenet (c) er placeret i den nordlige del af huset, og det har været adskilt fra rummet med skorstenkanalen (b) med en skillevæg med søjler. I det nordlige hjørne lå rum a, der må have udgjort badeværelset. Her er fundet en dukke af knogle, med et bronzesmykke og bevægelige arme.

Køkkenet og skorstenskanalens få bevarede genstande, kan være lidt vanskelige at tolke på. I det der i begge rum kun forekom få vaser og det tyder ikke på, at beboerne har tilberedt mad i køkkenet. Til gen-

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

gæld er der fundet smykker, i form af en ørering og et armbånd, samt et spydhoved, en terrakottafigurine og diverse andre genstande. Rummet med skorstenskanalen (b), har ikke efterladt spor i form af aske. Det indeholdt en skål på et stativ, der muligvis kunne være et thymiaterion (et røgelseskar), et kvindeligt protom, fragmenter fra et andet kvindeprom og en del bronzefragmenter. Det efterladte thymiaterion og protomer kan måske henvise til, at lokalet har haft en kultisk funktion og de fundne smykker kunne vidne om, at kvinderne også har opholdt sig her (Cahill 2000:119-120).

Rum k's to indgange er vendt ud mod gaden og lokalet er således afskåret fra resten af huset. Fundene i rum k omfatter 14 mønter, en bronzevægt og en samling bronzefragmenter, inklusiv et bord. Idet rummet mangler en dør, der forbinder det med resten af det oprindelige hus, kunne det betyde, at det primært har fungeret som en butik. Denne tolkning er baseret på møntfundet i rummet og sammenlignet med hus A iv 9 og A v 10, der har efterladt et lignende antal mønter, som også kunne være brugt ved handel (Cahill 2000:120).

Det midterste rum ud mod Avenue B, rum (g), viser blandede fund, som f.eks. en bronzeske hvis hank er formet som et svanehoved, to opløste bronzeelementer, samt et område med rødt pigment (Cahill 2000:120). Eftersom lokalet har haft en indgang ind til resten af huset og en ud til gaden, kan rummet både have haft en privat og en offentlig karakter. Dette kan dog ikke afgøres ud fra de få genstande, der er fundet.

Komplekssets nordligste rum (d) indeholdt 20 mønter, hvilket kunne henvise til, at dette rum også kan have været benyttet som butik. Det er muligt, at lokalet er blevet anvendt til private formål, idet det indeholdt den nederste del af en slibesten, vaser, en fisketallerken, en squat lekyth, en tallerken, en amforiskos, en opbevaringsamfora og to fibulaer (Cahill 2000:120).

Kort opsummering: De kvindelige aktiviteter kommer til udtryk i gården, pastas og tre andre rum (vævevægte), samt køkkenkomplekset, der eventuelt har haft en kultisk funktion (smykker og thymiaterion). Ud fra gennemgangen af husets genstande, er de kvindelige aktiviteter fordelt i både den nordlige og sydlige del af oikos.

House A vii 4 (fig. 3)

Huset har haft indgang gennem et prothyron, der førte videre ind til gården.

I gården (i) er der dokumenteret 16 vævevægte, der enten kan opfattes som elementer til en vægt eller som affald fra en vægt. Derudover fandt man i gården et stort antal genstande, der forbindes med

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

dagligdags brug, som vaser, skåle, en grov tudet skål eller en morter, en guttus (en flaske til olie), et lampestativ, tre lekyther og fragmenter fra en del andre vaser. Derudover blev der også fundet fire kvindeprotomer, to bronzevægte, en blyvægt, isenkram, samt andre blandede fund (Cahill 2000:104). Vævevægtene antyder, at kvinderne har haft en tekstilproduktion og lekytherne er med til at understrege, at der har været kvindelig aktivitet på stedet.

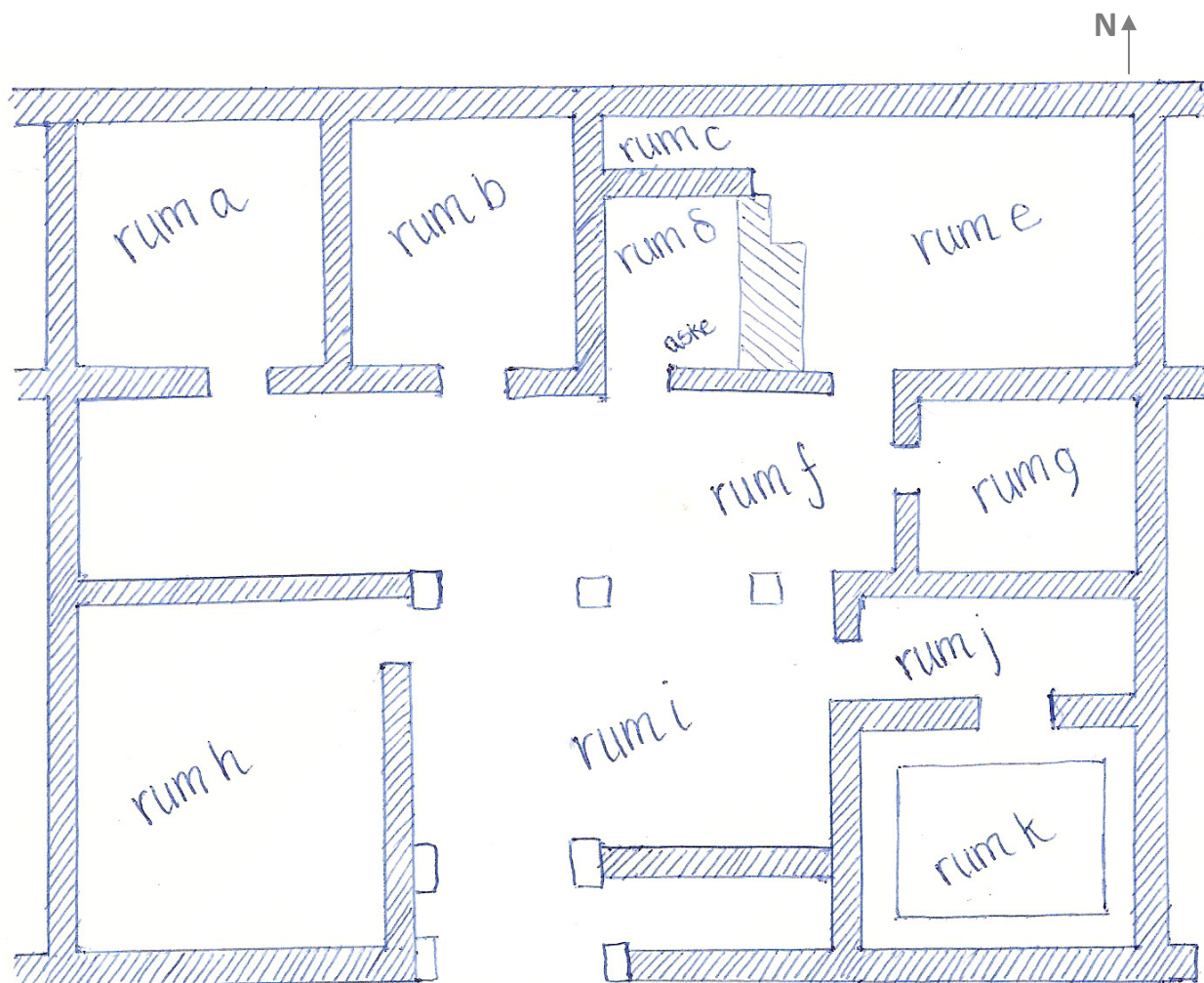

Fig. 3: Grundplan af House A vii 4 (med inspiration fra Cahill 2002:104)

I pastas (f) blev der fundet en del genstande, der henviser til, at området er blevet benyttet som spisested. Der er bl.a. fundet en hydria, to kantharoi, en olpe, en skål og mange andre vaser. I den vestlige del af pastas er der desuden dokumenteret små øse- og salvekar, deriblandt en guttus og to squat lekyther. I samme område blev der fundet smykker i form af en ørering og en fibula, samt fire blyvægte og en bronzeplade (Cahill 2000:105-106).

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

Rum a, i den nordlige del af huset, indeholdt kun en enkelt mønt, hvilket gør det svært at vurdere, hvordan rummet har været benyttet.

Rum b indeholdt 23 væbevægte, hvoraf de 12 af dem lå tæt sammen, mens de øvrige lå mere spredt. Rummet indeholdt ligeledes bordservice i form af en rødfigurspelike, to tallerkner, en lekyth, en skål, et saltkar, samt fragmenter fra sortglaserede vaser. Ligesom i pastas blev der her fundet mønter, fibula, en ørering og fragmenter fra terrakottafiguriner (Cahill 2000:106). Man kunne forestille sig, at rum b ligesom gården, enten har været anvendt til vævning eller fungeret som lager for væbevægte, der blev anvendt i gården. Derudover påviser de mange andre genstande, at rummet også er benyttet til opbevaring.

I køkkenområdets vestlige del (e) stod en morter, der blev brugt i forbindelse med tilberedning af mad. Rummet har formentlig været møbleret, idet der ligeledes er fundet rester af søm. Fundet af to lamper og bordservice, i form af en pelike, en lekyth, samt en tallerken, kunne muligvis indikere at det har været opmagasineret i dette lokale. I skorstensrummet har fundet af aske og svedne sten efterladt spor, der antyder, at stedet er benyttet til madlavning. Badeværelset indeholdt en lekyth, der eventuelt kunne være brugt i forbindelse med badning. I den østlige ende af pastas lå et opmagasineringsrum (g), hvori der stod en pithos (Cahill 2000:106).

Andron (k) og anterummet (j) lå i husets sydøstlige hjørne, og bortset fra en pelike i anterummet var begge lokaler tomme (Cahill 2000:107). Det sydvestvendte rum (h) har muligvis fungeret som en butik eller et værksted for ejeren. Her blev der fundet diverse genstande i form af en mønt, en lekyth, en tallerken, et dørhåndtag af bronze, tre væbevægte og isenkram (Cahill 2000:107). Ud fra fundene er det ikke muligt, at afgøre hvordan rummet er blevet anvendt.

Kort opsummering: Ud fra de materielle levn har kvinderne opholdt sig i gården (væbevægte og lekyther), i pastas (smykker og bordservice til hverdagsbrug), rum b (lekyther og smykker) og køkkenkomplekset (madlavning).

Konklusion

Ud fra gennemgangen af genstandene fra de tre oikoi er det ikke muligt at udpege et specifikt rum som gunaikonitis, som kvinderne har været henvist til, hvis det skal opfattes som pendant til et andron, der betegner mændenes domæne. Det har været muligt at udpege andron i to af husene, hovedsageligt på baggrund af arkitekturen. Andron og eventuelt anterummet påviser kun ringe aktivitet og har kun efter-

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

ladt få materielle levn, hvis overhovedet nogle, der kunne oplyse om kvinderne eventuelt har benyttet rummene i dagligdagen.

De bevarede arkæologiske materielle levn, der er fundet i de enkelte rum, påviser ikke en skarp opdeling af husene, der antyder at kvinderne opholder sig i en bestemt del af oikos. Det tyder nærmere på, at husene er blevet benyttet efter praktiske henseender, der kunne tilgodese de forskellige aktiviteter beboerne har udført, som f.eks. at lave mad og væve i stueetagen. Dokumentationen af de arkæologiske fund illustrerer, at den kvindelige tilstedeværelse er fordelt rundt i huset. De genstande, som er fundet i de åbne områder, som gården og pastas, kan formentlig bekræfte, at kvinderne har benyttet sig af lyset og den varme årstid, til at trække deres aktiviteter ud i det fri.

Hus A v 9 indeholder en større mængde vævevægte, hvilket kan betyde, at huset har haft en større tekstilproduktion og måske i en mindre grad, sammenlignet med de to andre eksempler, fungerer som en kombination af beboelse og produktion. Denne fortolkning er baseret på, at huset ikke umiddelbart har et andron. Familien kunne stadig holde til på en øvre etage, men det kan dog ikke bevises ud fra de materielle levn, der er bevaret.

Tager man Xenofons og Lysias' udsagn om husenes indretning og funktion i betragtning, og sammenholder man dem med de arkæologiske fund i husene, må konklusionen være, at husene er benyttet mere forskelligt, end de to antikke litterære kilder foregiver.

Xenofons forklaring på husets indretning passer visse steder fint med Olynths huse, bl.a. i forbindelse med opbevaring af de fire pithoi, i rum m, i House of Many Colors. Derimod må Xenofons påstand om, at husene har været så skarp opdelt i en kvindelige og mandlige del med en boltet dør, afkræftes.

De materielle levn viser, at kvinderne også har færdes i den nederste etage, derfor kunne indretningen af husene i Olynth måske betragtes som en måde, at løse de praktiske foranstaltninger på, som Lysias henviser til. Det kan dog ikke afgøres, om det udelukkende har været slavinder, der har befundet sig i den nedre etage eller om "husets kvinder" også har opholdt sig her, men man kan konstatere at, kvinderne har været der. Derfor giver de to antikke litterære kilder nærmere et billede af, hvor stor forskel, der er mellem samfundets kulturelle idealer sammenlignet med den adfærd, der afspejles ved gennemgangen af de arkæologiske materielle levn.

KVINDEN OG DE GRÆSKE PASTASHUSE I OLYNTH AF LOUISE THORND AHL CHRISTENSEN

Litteraturliste:

- Cahill, N. 2002 *"Household and City Organization at Olynth"*, New Heaven 2002
- Cantarella, E. 1987 *"Pandora's Daughters: The Role and Status of Women in Greek & Roman Antiquity"*, Baltimore 1987
- Hendon, J. 2006 *"The Engendered Household"* i: *"Handbook of Gender in Archaeology"*: red. Nelson, S. M., Lanham 2006
- Nelson, S. M. 1997 *"Gender in Archaeology – Analyzing Power and Prestige"*, Walnut Creek 1997
- Nevett, L. C. 1999 *"House and Society in the Ancient Greek World"*, Cambridge 1999
- Pomeroy, S. B. 1997 *"Families in the Classical and Hellenistic Greece"*, Oxford 1997
- Pomeroy, S. B. 1975 *"Goddesses, Whores, Wives, and Slaves- Women in Classical Antiquity"*, New York 1975
- Prayton, F. 1986 *"Architecture"* i: Bonfante, L. *"Etruscan –Life and Afterlife, A handbook of Etruscan Studies"*, Warminster, England 1986
- Robinson, D. M. 1946 *"Excavation at Olynthus XII" Domestic and Public Architecture"*, Baltimore 1946
- Sørensen, L. M. S. 2000 *"Gender Archaeology"*, Cambridge 2000

Antikke kilder:

- Lysias med engelsk oversættelse af W. R. M. Lamb, William Heinemann Ltd, London 1988
- Xenofon Xenofon IV *"Memorabilia, Oeconomicus, Symposium, Apology"* med engelsk oversættelse af E. C. Marchant, Harvard University Press, London 1992